

27.6.2019
EOAK 1212/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Notaari Kaisu Lehtikangas

NÄSMÄNKIEPIN PALVELUTALO

Tarkastuspöytäkirja

Aika: 21.3.2018

Paikka: Näsmänkiepin palvelukeskus
Näsmäntie 17, 96900 Saarenkylä

Läsnä: Oikeusasiamiehen kansliasta:
Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin
Esittelijäneuvos Riitta Länsisyrjä
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Terhi Arjola-Sarja
Notaari Kaisu Lehtikangas

Näsmänkiepin palvelukeskuksesta:

Sairaanhoitaja ---
Lähihoitaja ---
Lähihoitaja ---
Hoitoavustaja ---

TARKASTUKSEN TARKOITUS

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin kertoi apulaisoikeusasiamiehen tehtävistä tarkastuksista.

Perustuslain 109 §:n 1 momentin nojalla oikeusasiamies valvoo, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Lisäksi hänen valvontaansa kuuluvat muutkin, jotka hoitavat julkista tehtävää. Oikeusasiamies seuraa erityisesti, että hyvä hallinto sekä perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 5 §:n mukaan oikeusasiamies toimittaa tarpeen mukaan tarkastuksia perehtyäkseen laillisuusvalvontaansa kuuluviin asioihin. Erityisesti hänen on toimitettava tarkastuksia vankiloissa ja muissa suljetuissa laitoksissa valvoakseen niihin sijoitettujen henkilöiden kohtelua.

Tarkastuksen yhteydessä oikeusasiamiehellä ja hänen määräämälään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus

päästä valvottavan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti tarkastuskohteen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

Vanhuksille ympärivuorokautista palveluasumista tarjoavissa yksiköissä halutaan selvittää vanhusten saaman hoivan ja hoidon ihmisarvoa kunnioittavaa luonnetta, ja sitä, että kunnat huolehtivat myös heikommassa asemassa olevien kuntalaisten perustuslain 19 §:n mukaisesta oikeudesta sosiaaliturvaan ja huolenpitoon.

Vielä kerrottiin, että eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä ominaisuudessa oikeusasiamies tekee tarkastuksia kaikkiin niihin paikkoihin, joissa voidaan kohdistaa rajoitteita. Uusi tehtävä mahdollistaa esimerkiksi ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen tarkastuksilla.

YK:n vammaisyleissopimuksen ratifioinnin myötä (10.6.2016) eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityistä huomiota vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen, rajoitustoimenpiteiden käyttöön, osallistumisen mahdollisuuksiin sekä toimittolojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviin seikkoihin. Vammaisyleissopimuksen piiriin voidaan katsoa kuuluvan muun muassa muistisairaat henkilöt.

Tarkastus tehtiin ennalta ilmoittamatta.

Tarkastuksen tarkoituksena oli tutustua Rovaniemen kaupungin ylläpitämän Näsmänkiepin palvelutalon tarjoaman asumispalvelun sisältöön ja laatuun.

YLEISKUVAUS TARKASTETTAVASTA KOHTEESTA

Näsmänkiepin palvelutalo sijaitsee Saarenkylän kaupunginosassa noin viiden km päässä kaupungin keskustasta. Palvelutalo on tehostetun palveluasumisen yksikkö, mutta siellä annetaan myös kotihoitoa tukevaa jaksohoitoa. Rakennus on kaksikerroksinen ja kummassakin kerroksessa on kaksi yksikköä. Jokaisella asukkaalla on oma huone, jossa on talon sänky, lipasto, seinähyllä ja tuoli. Muuten asukas voi kalustaa huoneen omilla huonekaluilla ja esineillä.

ASUKKAAT

Tarkastuksella käytiin talon alakerrassa sijaitsevilla yksiköillä, joista osasto 1 on dementia yksikkö ja osasto 2 on jaksohoitoyksikkö. Dementiayksikössä on 16 asukapaikkaa ja tarkastuksen aikana oli yhtä

paljoa asukkaita. Jaksohoitoyksikössä seitsemän pitkäaikaisasukasta ja 12 intervalliasukasta eri pituisilla hoitajaksoilla. Yksiköt ovat vierekkäin ja liikkuminen yksiköstä toiseen on helppoa.

Työvuorossavuorossa olevien työntekijöiden kertoman mukaan suurin osa asukkaista on kahden henkilön autettavia. Keskusteluissa työntekijöiden kanssa tuli esille, että iltavuorossa pitäisi olla enemmän henkilökuntaa.

PALVELUT

Terveydenhoito

Lääkäri käy palvelutalossa kerran viikossa painottaen vuorollaan jompaakumpaa kerrosta ja akuutit tilanteet toisesta kerroksesta. Puhelimitse lääkäri on tavoitettavissa arkipäiväisin ja viikonloppuisin geriatri-
nen päivystys vastaa tilanteisiin. Lääkäri tapaa asukkaita henkilökunnan tarvearvioinnin mukaan kierroilla.

Näsmänkiepissä käy Arviointiyksiköstä fysioterapeutti, joka painottaa kotikuntoutuksen merkitystä jaksohoidossa käyvien osalta. Hän myös ohjeistaa ja tukee ongelmatilanteissa muissakin yksiköissä. Fysioterapeutti voi antaa yksilöllistä fysioterapiaa.

Suun ja hampaiden terveys

Hoito- ja palvelusuunnitelmaan on kirjattu se, että vastaako suunhoitosta asukas vai henkilökunta. Se että onko asukkaalla omat hampaat vai proteesit, ei ilmene suunnitelmista.

Saatujen selvitysten mukaan asukkaat, joilla omat hampaat, käyvät läheisessä hammashoitolassa vuosittain tarkastuksessa ja tarvittavissa hoidoissa. Proteesien osalta hammasteknikko tarkastaa proteesit, jos ilmenee ongelmia. Suuhygienistin käynnit eivät ole säännöllisiä, vaan käynnit tapahtuvat erikseen tarvittaessa.

Henkilökohtainen hygienia

Työntekijöiden kertoman mukaan asukkaita viedään vessaan usein aterioiden jälkeen. Useilla asukkailla on käytössä vaippoja, mutta työntekijöiden mukaan vaippojen laatu on huonontunut. Vaippoja on käytössä asukasta kohden 3 kappaletta vuorokaudessa. Asukkaat käyvät suihkussa kerran viikossa tai tarpeen mukaan. Palvelutalossa on mahdollisuus päästä saunaan, joka lämpenee päivittäin.

Ateriat, nesteytys

Näsmänkiepin palvelutalossa on oma keittiö, jossa valmistetaan ateriat. Tarkastus oli päivällisaikaan ja suurin osa osaston asukkaista oli

juuri syömässä yhteisissä tiloissa. Työntekijöiden mukaan asukkaissa oli yhdeksän syötettävää henkilöä.

Ulkoilu/virkistys

Keskustelussa työntekijöiden kanssa tuli esille, että työntekijät eivät ehdi ulkoiluttaa asukkaita. Tarkastuksella ei tullut esille, miten asukkaiden ulkoilutus oli järjestetty ja onko asukkailla mahdollisuus päästä ulos. Apulaisoikeusasiamiehelle toimitetun selvityksen mukaan asukkaita ulkoiluttavat omaiset. Saadun selvityksen mukaan Näsmänkiepissä käy vapaaehtoisia, päiväkotilapsia ja uskonnollisten yhteisöjen edustajia järjestämässä toimintaa asukkaille ja esiintymässä. Yksiköissä toimii Luovuus-liikkeelle ryhmät kaksi kertaa viikossa, jolloin ryhmissä vaihtuvat asukkaat maalaavat vesiväreillä vetäjän ohjaamina. Tarkastuksen aikana asukkaiden maalauksia oli esillä Näsmänkiepin seinillä. Vapaaehtoiset käyvät asukkaiden kanssa muun muassa riksaajelulla kerran viikossa sää varauksin.



Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin ja palvelutalon riksapyörä

Vammaisuus/esteettömyys

Rakennuksen etupiha, josta sisäänkäynti palvelutaloon on tasamaata ja sisäänkäynti on esteetön. Etupihalla oli runsaasti parkkipaikkoja. Julkisen liikenteen bussipysäkki on noin 350 metrin päässä. Rakennuksen sisätilat ovat esteettömät, mutta ala-aula hämärä.

Itsemääräämisoikeus ja rajoitustoimenpiteet

Osaston ovi on aina lukossa ja oven saa auki sisäpuolelta koodilla. Rajoitustoimenpiteistä on käytössä sängynlaidat, haaravyöt ja hygieniahaalarit. Saatujen selvitysten mukaan rajoituksista keskustellaan aina omaisten kanssa ja niistä päättää lääkäri, joka kirjaa sen asiakirjoihin.

Hoito- ja palvelusuunnitelmat, päivittäiskirjaukset

Apulaisoikeusasiamiehelle toimitettiin jälkikäteen kuuden asukkaan hoito- ja palvelusuunnitelmat, hoitotyönsuunnitelmat ja päivittäiskirjauksia.

Saattohoito

Saadun selvityksen mukaan Näsmänkiepissä tehdään yhteistyötä kotisairaalan kanssa, kun kysymyksessä on IV-hoidot ja saattohoito. Saadun selvityksen mukaan saattohoitovaiheessa on mahdollisuus käyttää ylimääräistä saattohoitajaa, joka on paikalla kiireisempien aamu- ja iltavuorojen aikana. Henkilökunnalle järjestetään saattohoitokoulutusta säännöllisin väliajoin. Osastolla ei ole vierailuaikoja ja omaisilla/läheisillä on mahdollisuus olla yöaikaankin läheisensä luona mm. saattovaiheessa.

HENKILÖKUNTA

Näsmänkieppi 1 dementia yksikössä on hoitoon osallistuvaa henkilökuntaa 11, joista yksi on sairaanhoitaja, kahdeksan lähihoitajaa ja kaksi hoitoavustaja. Lisäksi on yksi henkilö, joka ei osallistu hoitoon. Yksikön henkilömitoitus on 0,68.

Näsmänkieppi 2 jaksohoitoyksikössä on kaksi sairaanhoitajaa, kahdeksan lähihoitajaa ja kaksi hoitoavustajaa. Yksikön henkilökuntamitoitus on 0,65.

Sairaanhoitajat tekevät kaksivuorotyötä ja muu hoitohenkilökunta kolmevuorotyötä. Saatujen selvitysten mukaan henkilökunta työskentelee kummassakin yksikössä ja esimerkiksi ruokailujen aikana kakkoselta käy henkilökunta avustamassa ykkösellä asukkaiden syöttämisessä. Fysioterapeutti käy kerran kolmessa viikossa ja työ painottuu jaksoidossa käyvien kuntoutukseen.

OMAVALVONTASUUNNITELMA

Omavalvontasuunnitelma ei ollut yleisesti nähtävillä osaston tiloissa. Työntekijöitä ohjeistettiin panemaan suunnitelma esille, ettei sitä tarvitse erikseen pyytää.

Apulaisoikeusasiamiehelle toimitettiin jälkikäteen omavalvontasuunnitelma, joka oli vuodelta 2015. Jälkikäteen ilmoitettiin myös, että suunnitelman päivitys on menossa. Näsmänkiepin internet-sivuilla on vuonna 2019 päivitetty omavalvontasuunnitelma.

PALOTURVALLISUUS

Apulaisoikeusasiamiehelle toimitettiin 14.8.2017 tehty yleinen palotarkastuspöytäkirja.

VUODEN TEEMA: YKSITYISYYS

Oikeusasiamiehen kanslian erityisenä tarkastusteemana vuonna 2018 on oikeus yksityisyyteen. Tämän vuoksi tarkastuksilla kiinnitetään erityisesti huomiota myös siihen, miten tarkastuskohteessa huomioidaan henkilön yksityisyys ja toimitaan niin, että mm. toimintatavoissa ja kohtelussa yksityisyys toteutuu paremmin.

Jokaisella asukkaalla on oma huone, jossa hoitotoimenpiteet voidaan suorittaa.

HAVAINNOT

Tarkastus tehtiin iltapäivällä, jolloin suurin osa asukkaista oli syömässä päivällistä yhteistiloissa. Työntekijät syöttivät apua tarvitsevia asukkaita joko yhteistiloissa tai näiden omissa huoneissa.

ARVIO Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin totesi tarkastuksen perusteella seuraavaa.

Apulaisoikeusasiamies piti hyvänä lääkärin viikoittaisia käyntejä yksilössä sekä asukkaiden säännöllisiä käyntejä hammaslääkärissä.

Hän piti hyvänä myös sitä, että saattohoitotilanteissa oli mahdollista käyttää ylimääräistä saattohoitajaa ja että henkilökunnalle järjestetään säännöllisesti saattohoitokoulutusta.

Apulaisoikeusasiamies kiinnitti huomioita suppeaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan, josta puuttuu asiakkaan mieltymykset ja näkemykset. Hän piti puutteellisena asukkaiden suun- ja hampaiden hoidosta tehtyjä kirjauksia ottaen huomioon suun terveyden merkityksen iäkkään henkilön yleiskuntoon. Toimitetuissa asiakasasiakirjoissa ei ollut mainintaa oliko asukkaalla omat hampaat vai proteesit ja päivittäiskirjauksissa oli asukkaiden hampaiden puhdistuksesta vain muutama maininta.

Apulaisoikeusasiamies korostaa asukkaiden päivittäisen ulkoilun tärkeyttä osana sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 4 §:ssä tarkoitettua laadultaan hyvää hoitoa. Riittävän ulkoilun huolehtimisessa on kyse perustarpeiden huolehtimisesta ja siten myös ihmisarvon kunnioittamisesta. Oikeusasiamies suosittaa, että ulkoilu sisällytettäisiin asukkaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan. Ulkoilutusta ei ole hyväksyttävää jättää vain omaisten ja vapaaehtoisten varaan.

Apulaisoikeusasiamies totesi, että asukkaiden vaippojen lukumäärän rajoittaminen kolmeen vaippaan vuorokaudessa on lainvastaista.

Terveystieteiden lain 24 §:n mukaan kunnan tehtävänä on järjestää alueensa asukkaiden sairaanhoitopalvelut, joihin sisältyvät muun muassa hoitosuunnitelman mukaiset pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarvittavat hoitotarvikkeet. Näistä hoitotarvikkeista ei saa asiakasmaksulain 5 §:n mukaan periä potilaalta maksua. Kunnan tulee kustantaa tarvittavat hoitotarvikkeet sekä informoida potilasta ja häntä avustavaa omaista kunnan lakisääteisestä velvollisuudesta, jotta potilaan oikeus perustuslain 19 §:n 3 momentissa turvattuihin riittäviin terveystieteisiin toteutuu.

Apulaisoikeusasiamies toteaa, että sosiaali- ja terveystieteiden järjestämistä koskevilla kunnan ohjeilla voidaan yhtenäistää soveltamiskäytäntöä ja niillä on siten tärkeä kuntalaisten yhdenvertaisuutta lisäävä merkitys. Tämän vuoksi ne ovat tarpeellisia ja perusteltuja. Ohjeet voivat kuitenkin olla vain lainsäädäntöä täydentäviä eikä niillä voida rajoittaa tai sulkea pois oikeutta lainsäädännössä turvattuihin oikeuksiin. Siltä osin kuin ohjeet eivät jättäisi tilaa palvelun tarvitsijan yksilöllisen tarpeen huomioon ottamiselle, ohjeet olisivat ristiriidassa lainsäädännön kanssa.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että perustuslaissa turvattu oikeus riittäviin terveystieteisiin ja laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ei toteudu, jos vaippojen tarvetta ja määrää ei arvioida yksilöllisesti.

Tämä pöytäkirja pyydetään pitämään esillä Näsmänkiepin ilmoitustaululla vähintään kolmen kuukauden ajan.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Notaari

Kaisu Lehtikangas

Tiedoksi:

Näsmänkiepin palvelutalo

Rovaniemen kaupunki
Lapin aluehallintovirasto